

SCHRIFTELIJKE VRAAG

nr. 173

van **ELISABETH MEULEMAN**

datum: 19 december 2019

aan **BEN WEYTS**

VICEMINISTER-PRESIDENT VAN DE VLAAMSE REGERING, VLAAMS MINISTER VAN ONDERWIJS, SPORT, DIERENWELZIJN EN VLAAMSE RAND

PISA-onderzoeksmodule (etnische) discriminatie leerlingen - Niet-deelname Vlaanderen

Recent werden de driejaarlijkse resultaten van het bekende PISA-onderzoek over het Vlaams onderwijs wereldkundig gemaakt. De conclusies zijn uitgebreid in de media geweest en besproken in het parlement. Een ervan is de blijvende vaststelling dat het Vlaamse onderwijs zeer ongelijkheidsbevestigend is. Over dat mechanisme, dat we blijkbaar maar niet kunnen pareren, is ook al veel geschreven. Maar vast staat dat discriminatie daarin een rol speelt - of kan spelen. Want we weten blijkbaar niet in welke mate discriminatie zich voordoet in de klas en op school. Althans toch niet via PISA-onderzoek.

Nochtans heeft de PISA-cyclus ook een module om (etnische) discriminatie ten aanzien van leerlingen te meten. De nieuwssite Apache wees er op ([Het Vlaams onderwijs diept sociale kloof verder uit](#), 12 december 2019) dat Vlaanderen ervoor koos om dit onderzoek niet te laten uitvoeren. Dit in tegenstelling tot zestig andere landen. Volgens het afdelingshoofd Strategische Beleidsondersteuning van het Departement Onderwijs gaat dit terug op het feit dat die extra module niet volledig duidelijk is voorgesteld, met als gevolg dat het niet geweten was dat er ook gepeild werd naar discriminatie.

Er is niet zoveel bekend tout court over het welbevinden van jongeren met allochtone wortels. En uiteraard kan het facet discriminatie hierin een sleutelrol spelen. Onderzoek hiernaar is dus zeer relevant. In datzelfde Apacheartikel lezen we bovendien: "Nochtans is ons land al herhaaldelijk op de vingers getikt door internationale instanties zoals het VN-Comité voor de Rechten van het Kind voor de "aanhoudende discriminatie van kinderen met een buitenlandse herkomst" en wees het VN-Comité van achttien experts ook op "de ongelijkheid in het onderwijs."" Dit thema moet dus een beleidsprioriteit zijn. Daarom dat ook het Kinderrechtenforum, al in 2015, eiste dat de overheid dit zou laten onderzoeken.

1. Zal Vlaanderen vanaf heden wel deelnemen aan de bedoelde onderzoeksmodule van PISA? Zo neen, waarom niet?
2. Heeft de minister kennis van ander onderzoek dat (etnische) discriminatie door medeleerlingen en/of leraren in de Vlaamse scholen meet (bijvoorbeeld het onderzoek dienaangaande van mevrouw Fanny D'hondt van de Universiteit Gent, waarover het voornoemde artikel ook schrijft)?
3. Zal de minister zelf opdracht geven om etnische discriminatie in de Vlaamse scholen te onderzoeken? Zo neen, waarom niet?

4. Zijn er nog onderzoekmodules gerelateerd aan PISA waaraan Vlaanderen niet deelneemt?

BEN WEYTS

VICEMINISTER-PRESIDENT VAN DE VLAAMSE REGERING EN VLAAMS MINISTER VAN ONDERWIJS, SPORT, DIERENWELZIJN EN VLAAMSE RAND

ANTWOORD

op vraag nr. 173 van 19 december 2019

van **ELISABETH MEULEMAN**

1. Het PISA-onderzoek, dat driejaarlijks wordt afgenomen, bestaat uit een kerncomponent en een aantal optionele componenten. De kerncomponent waar je als onderwijssysteem in één geheel wel of niet aan deelneemt, bestaat uit de cognitieve test in de drie domeinen (geletterdheid, wiskundige geletterdheid en wetenschappelijke geletterdheid), een schoolvragenlijst en een achtergrondvragenlijst voor leerlingen.

Naast de kerncomponent waren er voor PISA 2018 volgende optionele componenten:

- een achtergrondvragenlijst voor leerlingen rond de beschikbaarheid en het gebruik van ICT;
- een schoolloopbaanvragenlijst;
- een vragenlijst rond welbevinden/welzijn bij de leerlingen;
- een lerarenvragenlijst;
- een oudervragenlijst;
- een link tussen het TALIS- en het PISA-onderzoek;
- een test over financiële geletterdheid;
- de innovatieve component 'global competence' met een test en een vragenlijst;

In tegenstelling tot wat de Vlaamse volksvertegenwoordiger in haar vraag stelt, was er geen onderzoeksmodule rond de (etnische) discriminatie bij leerlingen. Waar in het artikel van Apache naar verwezen wordt, is de innovatieve component 'global competence'.

Op advies van mijn administratie besliste mijn voorgangster in 2016 om deel te nemen aan de leerlingenvragenlijst rond ICT, de schoolloopbaanvragenlijst, de oudervragenlijst en de vragenlijst rond welbevinden/welzijn bij de leerlingen. Er werd beslist om niet deel te nemen aan de andere optionele componenten.

Elke cyclus van PISA voorziet de OESO een innovatieve component waarbij een test of een vragenlijst wordt voorzien in een minder traditioneel domein dan lezen, wiskunde of wetenschappen. In 2018 was dat 'global competence'. Hierbij wou de OESO nagaan in welke mate leerlingen in staat zijn te functioneren in een wereld die steeds meer geglobaliseerd en intercultureel is. Men gaat na of een 15-jarige in staat is om globale en interculturele thema's kritisch en vanuit meerdere perspectieven te benaderen. Of de leerlingen begrijpen hoe verschillen tussen mensen aanleiding kunnen geven tot verschillen in perceptie, beoordelingen en ideeën over zichzelf en anderen. Of leerlingen in staat zijn om op een open, gepaste en effectieve wijze en op basis van gedeeld respect voor de menselijke waardigheid, in interactie te treden met mensen met een verschillende culturele achtergrond. Er is daarbij aandacht voor kennis en begrip van globale thema's, interculturele kennis en begrip en analytisch en kritisch denken. Deze optie bestond uit een cognitieve test naar kennis en inzichten en een achtergrondvragenlijst bij leerlingen.

Voor de volledigheid wil ik meegeven dat de ene tabel die aanleiding gaf tot het artikel van Apache en tot de vraag, gebaseerd is op 1 vraag uit de achtergrondvragenlijst. Het volledige rapport met alle resultaten van de 'global competence'-optie zal pas in de

loop van 2020 door de OESO gepubliceerd worden. Vlaanderen zal niet in dat rapport voortkomen want zoals gesteld nam het niet deel aan deze optie.

Het advies tot deelname aan internationaal vergelijkend onderzoek wordt voorbereid door mijn administratie die daarbij volgende criteria hanteert:

- de mate dat de kennis die voortkomt uit een dergelijk onderzoek beleidsmatig relevant is;
- de mate dat er een vergelijking met andere onderwijssystemen mogelijk is, waardoor deelname aan dergelijk onderzoek op internationaal niveau een meerwaarde heeft;
- de mate dat het onderzoek aansluit bij de beleidscontext en actualiteit;
- de mate dat er een trendanalyse doorheen de tijd mogelijk is;
- de kostprijs van het onderzoek;
- de praktische haalbaarheid van deelname aan het onderzoek, bv. of de draagkracht van scholen en leerlingen niet overschreden wordt;
- de kwaliteit, objectiviteit en validiteit van het onderzoeksopzet en -design.

Hoewel mijn administratie oordeelde dat het thema van de innovatieve component 'global competence' inhoudelijk heel interessant en ook beleidsmatig relevant is, gaf ze uiteindelijk een negatief advies tot deelname en dit op basis van de volgende elementen (waarvan het laatste veruit het belangrijkste was):

- De deelname aan elke optie leidt er toe dat de tijd voor het testen en bevragen van leerlingen toeneemt en de belasting voor de deelnemende scholen groter wordt. Er moet dus een goede balans gevonden worden tussen de kennis die we willen verzamelen via het onderzoek en de draagkracht voor scholen en leerlingen. Samenhangend met de grote overlap met het ICCS-onderzoek, was dit een element dat mee geleid heeft tot het negatieve advies.
- Het belangrijkste argument was dat er vrij fundamentele bezwaren waren bij het opzet, de methodologie en kwaliteit van het onderzoeksdesign.

Naast België waren er heel wat andere OESO-landen die al in de voorbereidende fase grote bedenkingen hadden bij de kennis en inzichten die de OESO precies wou meten, alsook bij de wijze waarop de resultaten zouden worden geanalyseerd, geïnterpreteerd en weergegeven. Op het moment dat aan de landen gevraagd werd te beslissen over deelname aan deze optie, was het conceptueel raamwerk onvoldoende herwerkt om aan die kritiek te beantwoorden en bleven de voorbeelditems die de OESO aanleverde vooral vragen oproepen. Zo werd aan 15-jarigen leerlingen gevraagd om opgaven te beantwoorden met maar één mogelijk juist antwoord, waar dat helemaal niet zo evident is. In de beschrijving van het conceptueel raamwerk geeft de OESO zelf aan dat het niet makkelijk is deze items te beantwoorden los van de context en culturele achtergrond waarin de jongere opgroeit. Het conceptueel raamwerk rekening gaf geen voldoende antwoorden op het risico van een grote culturele bias in de resultaten, zodat er onvoldoende garantie was op een voldoende cross-culturele validiteit van de test. Daardoor was er grote twijfel of de resultaten van deze test konden gebruikt worden om landen te vergelijken of een trendanalyse doorheen de tijd te maken, iets wat de OESO wel wil doen.

Dat de bezorgdheid van mijn administratie niet uit de lucht gegrepen is, blijkt bv. ook uit het recent gepubliceerde technische rapport n.a.v. de 'field trial' van de 'study on Social and Emotional Skills' dat door de OESO georganiseerd wordt. Daar bleek dat de gehanteerde schalen wel een metrische invariantie hebben (d.w.z. dat de constructen een zelfde betekenis hebben in verschillende landen), maar geen scalaire invariantie, waardoor ze niet geschikt zijn om groepen te vergelijken en of trendanalyses te maken. Eenzelfde bezorgdheid bestond over de test van de 'global competence'-optie op basis

van de informatie die voorhanden was op het moment dat de beslissing over deelname moest genomen worden.

Meer informatie over de 'global competence'-test en een aantal voorbeelditems die in de test opgenomen worden, vindt de Vlaamse volksvertegenwoordiger op <https://www.oecd.org/pisa/Handbook-PISA-2018-Global-Competence.pdf>

Vlaanderen stond niet alleen met de beslissing om niet deel te nemen. De twee andere Gemeenschappen van België beslisten eveneens om niet deel te nemen, net als grote OESO-landen zoals de Verenigde Staten, Canada, Frankrijk en alle Scandinavische landen. Het is eerder uitzonderlijk dat zoveel OESO-lidstaten beslisten om niet deel te nemen aan een innovatieve component van PISA.

Ook voor PISA 2021 heeft mijn voorgangster de beslissing genomen over de deelname aan het hoofdonderzoek en aan de optionele componenten. Omdat de methodologische bedenkingen t.a.v. de 'global competence'-test nog altijd gelden, is er opnieuw beslist om niet deel te nemen aan deze optie voor PISA 2021.

2. Het onderzoek van mevrouw D'Hondt is bekend bij mijn administratie. In de beleidsvoorbereiding wordt een brede waaier aan Vlaams en internationaal onderzoek gebruikt. Dit geldt ook voor beleid dat inspeelt op de toenemende diversiteit in de samenleving en de uitdagingen die dit stelt voor ons onderwijs. Ter illustratie verwijs ik graag naar de omgevingsanalyse die mijn administratie in 2019 maakte n.a.v. de Vlaamse verkiezingen, waarin de Vlaamse volksvertegenwoordiger op pagina's 66 t.e.m. 69 een uitgebreide bronnenlijst kan terugvinden m.b.t. dit belangrijke maatschappelijk thema. (zie <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/omgevingsanalyse-onderwijs>).
3. Ik plan geen dergelijk onderzoek op de korte termijn.
4. Zoals aangegeven in het antwoord op vraag 1 neemt Vlaanderen voor PISA 2021 niet deel aan de 'global competence'-optie.

Daarnaast wordt ook niet deelgenomen aan de lerarenvragenlijst. In deze vragenlijst worden 20 leraren per deelnemende school bevraagd die lesgeven aan 15-jarigen leerlingen. De OESO probeert daarna een koppeling te maken tussen de resultaten van de leerlingen en de antwoorden die deze leraren geven op de vragenlijst. Vlaanderen neemt traditioneel niet deel aan deze optie omdat we van mening zijn dat de resultaten van de leerlingen op leeftijd van 15 jaar, niet afhankelijk zijn van de leraren die ze toevallig dat schooljaar hebben. De kennis die uit deze vragenlijst voortkomt is dan ook beleidsmatig weinig relevant.

Aan alle andere opties wordt in 2021 wel deelgenomen door Vlaanderen.